

این برنامه منسجم باید در چارچوب طرح جامع و تفصیلی تدوین و ارائه شود. بر همین اساس مدیریت رشد شهر در قالب طرح‌های جامع و تفصیلی، با طراحی‌های دیگر باید تلاش کند برنامه‌هایی را تبیین کند که توازن میان توسعه و حفاظت از زمین، توجه به ظرفیت تحمل محیط، حدود رشد شهری یا حلقه‌های شهری است. در اینجا یک سؤال مهم طرح می‌شود، آیا طرح جامع و طرح تفصیلی و تجربه‌ای که از اجرا و اثرگذاری آن‌ها در شهر مشهد داریم می‌تواند کارکرد مناسبی در کنترل و ساماندهی حاشیه‌نشینی داشته باشند؟

منابع: کتاب مدیریت رشد شهری نوشته اس بولین، رویکردهای کنترل رشد افقی شهرها، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهری ایران.

محدودسازی حریم افقی شهر کاربرد بیشتری در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری مشهد داشته باشد هر چند در این مسیر با توجه به پراکندگی مناطق فعلی حاشیه‌نشین، استفاده از بعضی ابزارها و روش‌های رویکرد دوم هم می‌تواند در تثبیت وضعیت موجود و سپس ساماندهی آن بسیار کارگشا و اثربخش باشد.

♦♦♦ مدیریت رشد شهری؛ سیاست‌ها و ابزارها

در ادبیات مدیریت رشد شهر، علاوه بر سیاست‌های کلی که معرفی شدند، ابزارها و الگوهای متنوعی نیز وجود دارند که به واسطه آن‌ها می‌توان اهداف مطلوب را در حوضه مدیریت رشد شهر را دنبال کرد. این ابزارها که شامل محدودسازی، تحکیم‌سازی، سیاست‌های زمین و سازوکار مالیات، عوارض می‌شوند، می‌توانند با به کارگیری الگوها و تجربیات موجود، در یک برنامه منسجم، وضع حاشیه‌نشینی در مشهد و سایر شهرها را متحول کنند؛ و بالطبع

یکی دیگر از
خا‌های طرح‌های
جامع و تفصیلی
نداشتن نگاه
اقتصادی به توسعه
شهر است و تنها
از منظر کالبدی
به آن می‌پردازد.
اگر از منظر
حاشیه‌نشینی
به طرح‌های
جامع نگر بسته
شود، خواهیم
دید که در سه
حوزه پیشگیری،
ساماندهی
و مشارکت
مردمی حرف
قابل توجهی ندارد

اقتصادی به توسعه شهر است و تنها از منظر کالبدی به آن می‌پردازد. اگر از منظر حاشیه‌نشینی به طرح‌های جامع نگر بسته شود، خواهیم دید که در سه حوزه پیشگیری، ساماندهی و مشارکت مردمی حرف قابل توجهی ندارد، اگر بپذیریم که طرح‌های جامع صرفاً به موضوع کالبدی می‌پردازند، با همین نگاه حداقلی بایستی پرسید که آیا برنامه‌ریزی‌های انجام شده سبب شده است به طور نمونه سرانه خدمات بهداشتی و درمانی در مناطق حاشیه‌نشینی افزایش پیدا کند؟ آیا توانسته با پیش‌بینی کاربری‌های با ارزش افزوده همچون مراکز دانشگاهی، تجاری و اداری سبب ایجاد ارزش افزوده در مناطق حاشیه شهر و رونق اقتصادی آن مناطق شود؟ به هر حال هر چند طرح‌های جامع و تفصیلی به ندرت اجرایی می‌شوند اما نمی‌توان به این بهانه این مسائل را مطالبه نکرد.

و تفصیلی روی حاشیه‌نشینی و مباحث مرتبط با آن اثری ندارد بلکه کاملاً هم اثرگذار است اما به شرط آنکه بسترهای تحقق آن‌ها فراهم باشد که نیست!

♦♦♦ حساب باز نکنیم

حقیقت این است که به واسطه بسترهای قانونی و فرآیندهای موجود در مدیریت شهری، وجود طرح‌های مجموعه شهری، جامع و تفصیلی لازم است و باید در آن‌ها ابزارها و دستورالعمل‌های لازم را تعبیه کرد، اما به دلایل مختلف که به بخشی از آن‌ها هم اشاره شد، برای حل مسئله حاشیه‌نشینی و توسعه افقی نمی‌توان روی طرح‌های جامع و تفصیلی حسابی باز کرد.

علاوه بر این یکی دیگر از خا‌های طرح‌های جامع و تفصیلی نداشتن نگاه